

glasbeniki na platnu

Tea Hvala

Radikalna doslednost

The Ballad of Genesis and Lady Jaye (2011) je prvi dolgometražni dokumentarec režiserke in kuratorke Marie Losier, ki je posnela vrsto krajših filmov o avantgardnih režiserjih, kot so Guy Maddin, Richard Foreman ter brata George in Mike Kuchar. Njena krajša dela so bliže umetniškim videom kot klasičnim dokumentarcem: režiserka namesto statičnih posnetkov »govorečih glav« uporablja zvočne dele intervjujev in z njimi ohlapno povezuje vizualno gradivo, ki obsega arhivske posnetke umetniških dogodkov, iz roke posneto nastajanje novih del in vsakdanjega življenja nastopajočih ter duhovite skeče, pripravljene posebej za film. Podobno velja za večkrat nagrajeni dokumentarec *The Ballad of Genesis and Lady Jaye*. Zanj je Marie Losier na premieri na Berlinalu leta 2011 prejela nagrado Caligary za najboljši film v kategoriji

Mednarodni forum mladega filma in nagrado Teddy za najboljši queerovski dokumentarec.

Balada bo slovensko premiero doživela na glasbenem dogodku; 12. septembra 2015 bo gostovala v Idriji na festivalu eksperimentalne glasbe Shina Fest. V tem kontekstu se je znašla zaradi zvočnih inovacij Genesis Breyerje P-Orridgea, ki velja za izumitelja industrialia (tako žanra kot poimenovanja) in soavtorja vsaj tristoletih albumov. Toda dokumentarec Marie Losier ni osredotočen na njegovo glasbeno pot. Bolj se ukvarja s *Projektom pandrogina*, ki ga je Genesis zasnovala v sodelovanju z ženo, performerko in glasbenico Lady Jaye Breyer P-Orridge. *Zasnovala* pravim, ker Genesis od leta 2003 zase ne uporablja več moškega spola, temveč ženski spol ednine, od leta 2007 pa ženski spol

množine. (Za njihovo ustrezno predstavitev je vijuganje med slovničnimi spoli in števili torej nujno. Če bo bralko in bralca to zmedlo, naj si ne delata skrbi – nekako tako je mišljeno.)

P-Orridge je po provokativnih performansih s kolektivom COUM Transmissions (1969–1975), zaradi katerih so ga tabloidi zmerjali z »uničevalcem civilizacije« in »najbolj zlim človekom v Britaniji«, začel sodelovati z vizualno-zvočno skupino Throbbing Gristle (1975–1981) in po njenem razpadu s še danes aktivno zasedbo PTV3 (do leta 1999 Psychic TV). Throbbing Gristle so sredi sedemdesetih povzročili pravo zvočno revolucijo: doma narejene sintetizatorje so povezali s kasetofoni in walkmani, posnetke na njih razrezali in posamezne koščke vpeli v svojo hrupno mešanico roka in elektronike. Predvajalnike glasbe so tako spremenili v instrumente oziroma samplerje. Z zančenjem najraznovrstnejših zvokov so rokenrol razprli za nov način komponiranja, ki je še posebej v elektroniki postal – in ostal – nepogrešljiv.

»Industrijska glasba za industrijske ljudi« zasedbe Throbbing Gristle je bila bolj eksperimentalna od zvoka, ki ga danes povezujemo z industrialom; črpala je iz avantgardnih virov, kot so konkretna glasba (*musique concrète*), džezovska improvizacija in *cut-up* ali tehnika rezanja, ki sta jo po vzoru dadaistov v petdesetih letih prejšnjega stoletja razvijala Brion Gysin in William Burroughs. Genesis P-Orridge v filmu kot najpomembnejši vpliv izpostavi prav rezanje, tehniko, ki linearno besedilo, sliko, zvočni posnetek ali filmski trak razume kot gradivo, namenjeno razstavljanju, rezanju na koščke, ki jih je mogoče sestaviti v novo umetniško delo. Rezanje je »čarobna formula«, pravi Genesis, »do neke mere je gotovo odgovorna za uspeh Throbbing Gristle«. A *cut-up* je več kot metoda; Genesis predstavlja »urejevalni princip«, ki temelji na spontanosti in improvizaciji, kot tak pa ji pomaga premagovati stare navade, ki hromijo ustvarjalnost (v umetnosti in življenju, med katerima sama ne dela razlike).

In – rez! Režiserka nas iz slavne preteklosti prestavi v barvno, iz roke posneto sedanost, v kateri se Genesis s hrbotom približa sintetizatorju, vklopi močno distorziran sample svojega vzklika »yes« in sede na klaviaturo. Po sobi se razleže hreščec »yesss«. Ko sede oktavo više, se zasliši vreščava verzija istega vzklika. Ko začne migati z boki in z ritnicama izmenično sedati na tipke, se iz posameznih krikov sestavi bučen tehno. »Ta muzika je za en drek,« se Genesis zasmeji v kamero, »a tako lahko odkriješ zanimive kombinacije, ki jih nisi pričakovala.« Sledi rez. Zdaj smo na strehi stanovanjskega bloka, P-Orridge priteče izza dimnika, cepetavo, v hitrem posnetku steče čez kader, izgine za dimnik, se znova prikaže, se spači v kamero in steče naprej, pri tem pa ves čas maha s rokami, kakor da želi vzleteti. Sledi arhivski posnetek koncerta Psychic TV, ki nima nobene zveze s pravkar vidnim. Skeči z Genesis v vlogi nespretnih ptice se pojavljajo v celotnem dokumentarcu, ne da bi se med njimi in biografskim gradivom kadarkoli vzpostavila vzročno-posledična vez. Vzpostavi se nekaj drugega: norčavo, radostno vzdušje,

zaradi katerega film deluje živo, neposredno, ne kot dokument negibne preteklosti, temveč kot intervencija v ustaljeno pripoved, kot poseg v biografijo portretirank, ki ju je film spremenil že zato, ker sta si v »trapastih« koreografijah Marie Losier za trenutek dovolili postati nekdo drug.

Teddyjeva žirija je dokumentarec *The Ballad of Genesis and Lady Jaye* nagradila zaradi njegove izrazne moči, zaradi sposobnosti, da te »popelje v nov, čaroben svet raznolikosti, kjer je vse mogoče; spoli se spreminjajo, identitete menjajo, dva človeka postaneta eno s pomočjo pandroginiosti«. Genesis P-Orridge in Lady Jaye s konceptom pandroginiosti opisujeta občutek izginotja meje med dvema posameznikoma in zlitja v eno, občutek, ki ga najbolje poznajo zaljubljeni. »Ta občutek je bil pri naju dveh tako močan,« pove Genesis, »da sva ga želeli ohraniti – ne z besedami, ampak z dejanji.« Po poroki, na kateri je Genesis (takrat še moški) nosil belo poročno obleko, medtem ko je bila Lady Jaye ženin v usnju, sta se mladoporočenca odločila za vrsto plastičnih operacij, da bi z njimi dosegla zunanjo podobnost, ki sta jo notranje vseskozi občutila. »Nekateri pari iz sebe naredijo novega človeka tako, da imajo otroka,« pojasni Genesis, »midve sva v novega človeka spremenili sebe.«

Izhajali sta iz ideje, da je telo zgolj gradivo, namenjeno umetniškim predelavam, oziroma evolucijsko nedokončani projekt, ki ga je mogoče – tako kot zvok, tekst ali sliko – nadgraditi. V dokumentarcu spremljamo prvih pet let njunega »nadgrajevanja« in vidimo, kako se romantični ideal zrcalnega zlitja postopoma približa idejam Briona Gysina in Williama Burroughsa. Slednja sta trdila, da nista avtorja razrezanih in na novo sestavljenih besedil. Avtorstvo sta pripisovala »tretjemu umu«. Medtem ko kirurg v ordinaciji s svinčnikom sledi konturam njenega obraza, Genesis poudari, da je pandrogin – podobno – »tretji človek«. Z Lady Jaye svojega obraza in prsi torej nista podvrgli »tehnik rezanja« zato, da bi se približali lepotnim normam ali da bi se druga drugi zdeli lepši. Vodila ju je želja po ukinjanju meje med njima kot posameznicama, po brisanju razlike, še posebej spolne, v kateri vidita sredstvo discipliniranja.

Genesis svojega spola iz moškega v ženskega (oziroma pandroginega) ni spremenila, ker bi se čutila ujeto v moško telo, temveč zato, ker se je, kot je povedala v enem od intervjujev, »čutila ujeta v telo« kot tako. Za razliko od transspolnih in transeksualnih ljudi zanjo glavna ovira ni bil ob rojstvu napačno pripisani spol, ampak ob rojstvu prejeta »nedokončano« telo. Ker P-Orridge v dokumentarcu in intervjujih pogosto poudarja, kako pomembno je preseči razmišljanje v izključujočih binarnih dvojicah, je dokaj protislovno, da obenem vztraja pri ločevanju telesa in uma. Pri tem citira soprogo, ki je trdila, da je telo zgolj »ceneni kovček«, ki prenaša naš um sem ter tja.

O umetniškem delovanju Lady Jaye v dokumentarcu izvemo bore malo. Kar izvemo, nam pove njena žena Genesis. Umetniško pot slednje je od samega začetka zaznamovala

vrsta transformacij, ki so zadevale tako njen videz kot način izražanja. Med življenje in umetnost je že zelo zgodaj postavila enačaj, zato lahko rečemo, da je oseba po imenu Genesis Breyer P-Orridge umetniško delo – in njegova snovalka obenem. V pogovoru po projekciji Balade v Walker Art Centru v Minneapolisu je povedala, da se je »fantku po imenu Neil (...) utrnila ideja, da bi ustvaril osebo, ki bi bila umetniški projekt. Ta oseba je Genesis. Umetnik Neil je medtem žal izginil, ves prostor pa je zavzelo umetniško delo.« V dokumentarcu malega Neila srečamo v igranem prizoru, ki nas uvede v eno najintenzivnejših *cut-up* sekvenc Marie Losier. Medtem ko deček v šolski uniformi negotovo postopa pred šolo, odrasla P-Orridge v ozadju pripoveduje, kako so Neila ob prihodu v novo šolo učitelji zasmehovali pred vsemi sošolci in kako so ga sošolci potem naslednja tri leta vsak dan pretepali. »To je bil eden tistih krajev, kjer se podrediš ali pa se odločiš, da se boš uprla,« zaključuje P-Orridge. »Uganite, kaj smo izbrale me.«

Rez – in pred kamero stopi Lady Jaye. Oblečena v nacistično uniformo oznani, da je nastopila »končna vojna«. Tudi P-Orridge je v uniformi, s hitlerjanskimi brčicami pod nosom. Stoji na skali pred zamušeno stavbo, s škornjem besno brca v tla, žuga s prstom in cmeravo kriči: »Siti smo tega, da nam pravijo, kako naj bi bili videti. To ni moje telo, to ni moje ime, to ni moja osebnost! (...) Nekdo nam je rekel, da moramo biti takšni, kot so bili tisti pred nami. Ne bom! Nočem biti ista!« Še zadnji pogled na tiranijo identitete v podobi nacistke Jaye in ... rez na fotografije poroke, ki jih Genesis pritiska k svojim tetoviranim prsim. Na eni od tetovajh prepoznamo Jaye in izvemo, da je umrla leta 2007. Sledi paleta fotografij, s katerih se v številnih preoblekah smejeta Jaye in Genesis. Sledi razlaga, ki deloma pojasni, zakaj ima v dokumentarcu glavno besedo Genesis, in zakaj je vtis, da je bila ona glavna pobudnica Projekta pandrogina, napačen. Ob posnetkih zadnjega koncerta zasedbe Psychic TV, odigranega v spomin na Lady Jaye, končno izvemo nekaj več o njenih seksualno izzivalnih performansih iz sedemdesetih in njenem zajebovanju s spolnimi vlogami – na odru in pod njim.

Marie Losier je *Projekt pandrogina* spremljala od začetka (2003) do Jayine smrti leta 2007. Genesis je na njeno željo spremljala tudi skozi triletno obdobje žalovanja, ko se je

odločila, da bo projekt nadaljevala »sama«, le da bo namesto ednine uporabljala množino. Genesis odtlej dosledno govorijo o »nas« oziroma »naju dveh«, pri čemer ne gre le za poudarjanje njihove povezanosti z Jaye, ampak tudi za priznavanje Jayinega soavtorstva. Genesis so namreč malce z zamudo opazile, da se v seksistični družbi zasluge za avtorstvo vedno pripišejo slavnijemu partnerju, še posebej, če je moški (ali bivši moški). Prav zato P-Orridge večkrat poudari, da brez Jayinega poguma in doslednosti do *Projekta androgina* sploh ne bi prišlo.

Režiserka je gradivo, nabrano v sedmih letih, uredila v enem letu. Po premieri leta 2011 je za New York Times povedala, da je pri delu imela povsem proste roke: portretiranca nista posegala v njeno delo, čeprav ju je začela snemati na njuno pobudo. Jaye filma ni dočkala, Genesis je z ogledom počakala do končne verzije. Da je bilo sodelovanje uspešno, priča dejstvo, da je Losier leta 2009 posnela glasbeni video za komad Papal Broken-Dance (2009) zasedbe PTV3, leta 2010 pa petnajstminutni muzikal Slap that Gondola!, v katerem poleg P-Orridge nastopajo še »muze in ribe«. Omenjeni deli zaznamuje podobna estetika kot *The Ballad of Genesis and Lady Jaye*: tople barve, mehki robovi, predvsem pa ravno prava mera igrivosti; o kakšni baladni otožnosti ni sledu.

Balada v naslovu dokumentarca o umetnicah, ki slavita pogum, ustvarjalnost in ljubezen, dejansko ustvari zmoten vtis, da gre za pripoved s tragičnim koncem. Naslov je primernejši, če balado razumemo kot napeto lirično pesem epske dolžine, ki obravnava kak nenavaden dogodek. Zgodba o Genesis in Lady Jaye je vsekakor nenavadna. Iz svoje ljubezni in vse tesnejše povezanosti sta naredili umetniški dogodek, pravzaprav performans v trajanju, režiserka Marie Losier pa je za njun ustvarjalni proces imela dovolj posluha, da ga je prikazala kot prav takšnega – nenavadnega in radikalnega v svoji doslednosti. Ubrala je lahkotno igriv ton, ki ne zmanjšuje teže njunih dejanj, in nelinearno, razrezano pripoved, ki ustreza njuni estetiki, ne da bi bil film zato kaj manj gledljiv. K spevnosti filmske balade Marie Losier veliko pripomore glasba. Ker bo slovenska premiera potekala na glasbenem festivalu, se lahko nadajamo, da bodo Throbbing Gristle, Psychic TV, Thee Majesty in drugi zvočni eksperimenti Genesis P-Orridge med projekcijo glasno odmevali. Morda tudi po njej.

